

УДК 930.22:372.8

DOI: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2023-19-132-173>

INDUSTRY DOCUMENTATION SYSTEMS IN THE STRUCTURE OF DOCUMENT SCIENCE: STATUS AND PROSPECTS OF RESEARCH

СИСТЕМИ ГАЛУЗЕВОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ В СТРУКТУРІ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Юрій Палеха,

*кандидат історичних наук,
професор кафедри
інформаційно-аналітичної
діяльності та інформаційної
безпеки*

E-mail: paleha_yu@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8060-8590>

*Національний транспортний
університет*

*вул. М. Омеляновича-
Павленка, 1, Київ, Україна,
01010*

Yurii Palekha,

*Ph.D. in Historical Sciences,
Professor of Information and
Analytical Activities and
Information Security*

E-mail: paleha_yu@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8060-8590>

National Transport

*University1, M. Omelianovycha-
Pavlenka Str., Kyiv, Ukraine
01010*

Катерина Алексєєнко,

*старший викладач кафедри
інформаційно-аналітичної
діяльності та інформаційної
безпеки*

E-mail: km.alexon@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2184-7513>

*Національний транспортний
університет*

*вул. М. Омеляновича-
Павленка, 1, Київ, Україна,
01010*

Kateryna Aliksieienko,

*Senior Lecturer Department of
Information Analysis and
Information Security*

E-mail: km.alexon@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2184-7513>

National Transport University

*1, M. Omelianovycha-
Pavlenka Str., Kyiv, Ukraine
01010*

ABSTRACT

The differentiation of documentation systems in accordance with management functions and its branch affiliation allows for the division of service documentation systems into two main components: infrastructural and branch, which reflect the functioning of the business entity both at the level of the organization and at the level of the branch in the information space. The study of these documentation systems is handled by a special document science, whose place, despite the differences in the concepts of leading scientists, is clearly defined in the structure of document science.

The article presents the author's view on the block structure of industry documentation systems, taking into account the latest publications of scientists. The purpose of this or that system of industry documentation is detailed, the number of which is determined by the number of areas of social activity, the emergence of new areas of it, which is accompanied by the appearance of new types of documentation. The division of blocks of industry documentation systems into sub-blocks, systems and subsystems of documentation is proposed. On the basis of the qualification scheme of blocks of branch documentation systems developed by the author, a quantitative and qualitative analysis of protected dissertations in the field of document studies for obtaining the corresponding scientific degree was carried out.

In order to consolidate the efforts of scientists in the direction of the effective development of industry documentation, rational selection and further development of dissertation topics by specialty, the need to organize and intensify the processes of preparation and protection of high-quality and relevant dissertations of industry documentation systems for the modern digital society is proposed.

Keywords: *document science, industry, field of activity, scientific article, documentation systems*

Постановка проблеми. Відповідаючи на виклики сучасного життя, що характеризується стрімким розвитком та

впровадженням ІТ в усіх сфери та галузі життєдіяльності країни, активно розроблюються різноманітні програмні документи щодо якісного документаційного забезпечення стратегічного планування та управління: стратегії, концепції, програми. З розвитком документознавства визначаються нові вектори наукових досліджень, включаючи студіювання систем спеціальної галузевої документації, свідченням чого є поява з даної тематики статей, дисертаційних досліджень, посібників, навчальних курсів у закладах вищої освіти.

В повоєнному розвитку країни важливу роль мають відігравати дослідження галузевих систем управлінської документації, що відображали б стан еволюційних змін в країні. Зазначене потребує розробки і опрацювання вже досягнутих в цьому питанні результатів, послідовного проведення подальших наукових розвідок систем (підсистем) управлінської документації, зумовлене нагальними потребами практичної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дослідження спеціальних, в тому числі галузевих систем документації, їх склад та місце в структурі науки про документ, розглядали в своїх публікаціях провідні вчені документознавці С.Г. Кулешов, Г.М. Швецова-Водка, М.С. Слободяник, В.В. Бездрабко. Наукові дослідження українських вчених, які присвячені зазначеній проблемі, оприсутнені в бібліографічних покажчиках (Українське документознавство, 2012), навчальних посібниках проф. С.Г. Кулешова, Н.М. Кушнарченко, М.В. Комової, Г.М. Швецової-Водки, Ю.І. Палехи та інших. Аналізу дисертаційних робіт з документознавчої проблематики присвятили публікації Л.Я. Філіпова (Філіпова, 2014: 49–51), І.О. Петрова та Ю.М. Ткач (Петрова & Ткач, 2015: 69–74).

У працях науковців відображені різні підходи до визначення складу та назв спеціальних систем документації, разом з тим єдине бачення питань диференціації систем документації, віднесення їх до того чи іншого виду відсутнє, на чому неодноразово слушно наголошувала в своїх

публікаціях, присвячених дискусійним питанням видової класифікації документації доц. К.І. Климова (Климова, 2021, 2022).

Мета дослідження – визначити та науково обґрунтувати місце та складники галузевих систем документації в складі спеціального документознавства, систематизувати наукові праці вітчизняних дослідників за блоками галузевих систем документації, виокремивши розвідки в соціально-політичному, господарському, фінансовому та праводіловому блоках.

Виклад основного матеріалу. Пізнання науки має розпочинатись з внутрішньої організації змісту, аналізу структури та дослідження взаємозв'язку його складників. Незважаючи на різні погляди провідних вчених щодо структури документознавства та запропоновані ними відмінні концепції його розвитку, всі науковці згоджуються з традиційним поглядом на виділення в його структурі загального і спеціального документознавства. Загальне документознавство поміщає теоретичні питання створення і функціонування документа у соціумі в єдності його матеріальної та інформаційної складової, закономірності його еволюції, загальні проблеми функціонування, практики створення і роботи з ними, включаючи електронні (технікокодовані). Спеціальне документознавство, застосовуючи первинними об'єкт й предмет загального, має свої особливості у досліджуванні окремих видів документів у залежності від ознаки змісту, характеристик інформації, галузі, носія, жанру тощо.

Важливу роль в розвитку спеціального документознавства мають відігравати розвідки систем галузевої документації (СГД), що потребує своєчасної розробки і введення вже досягнутих в цьому питанні результатів, неухильного проведення наукових розвідок систем (підсистем) документації та зумовлене потребами практичної діяльності об'єднання їх у блоки.

Об'єднання в блоки систем документації офіційного походження за тими чи іншими ознаками вперше було запропоновано проф. С.Г. Кулешовим в його посібнику «Управлінське документознавство» (Кулешов, 2003: 20). Так, за сферою соціальної діяльності вчений виділив *базовий* блок, з віднесенням до нього наукової, навчальної, виробничо-експлуатаційної, економічної, законодавчої, військово-оборонної, громадсько-політичної, судової, нотаріальної, цивільно-реєстраційної документації, а також документації системи охорони здоров'я, органів внутрішніх та зовнішніх справ, мотивуючи тим, що вони являють собою найбільш усталені форми документів. За цією ж ознакою, сферами соціальної діяльності, кожна з яких відповідає за змістом певній науковій галузі знань, науковець виокремив *дисциплінарний* блок документації, включивши до нього технічний, гуманітарний та природничий підблоки й зауваживши при цьому, що питання побудови класифікаційних систем не вирішені, а їх об'єднання зумовлюється потребами практичної діяльності та усталеністю вже розроблених.

Спробуємо підійти до поділу СГД за головними локаціями їх створення – керуючими соціальними суб'єктами (міністерствами, державними і національними службами та агентствами, інспекціями, іншими органами виконавчої влади), що діють в межах автономних сфер (галузей) суспільства, й забезпечують їх функціонування, уніфікацію та управління підвідомчими структурами. Саме за допомогою управлінської документації, що відбиває зміст дій управління в соціумі, потоки управлінської інформації спрямовуються від об'єктів вищого рівня до об'єктів нижчого, реалізуючи тим самим процеси керування соціальними процесами в тій чи іншій галузі.

Терміни «галузь» і «сфера» зближає в даному випадку спільна дефініція, тобто певне поєднання фактів, справ, явищ чи занять, що відносяться до окремої сторони людських інтересів, фаху чи сумісної діяльності працюючих. Галузь –

сукупність виробничих одиниць, які здійснюють переважно однакові або подібні види виробничої діяльності, зазначено в Господарському Кодексі. В економіці галузь означає сукупність організацій, що характеризуються спільністю ознак виробничо-господарської діяльності, з поділом її на сфери: а) сферу матеріального виробництва, де створюють, відновлюють, матеріальні блага чи продовжують виробництво у сфері реалізації б) сферу нематеріального виробництва або невикористану.

Суспільство, як відомо, є багатосфоровою й багаторівневою системою, яка виявляється, через певні, відносно автономні сфери, які настільки взаємопов'язані та підпорядковані одна одній, що говорити про їх самостійність можна лише в контексті системного аналізу. Оскільки суспільство є складною системою, дослідники по-різному виокремлюють її складники, погоджуючись на наявності в ній політичної, соціальної, економічної, а також фінансової та правової сфер.

Так, політична сфера накопичує в собі все, що стосується політики: політичні структури, політичні відносини, політичну діяльність, політичну свідомість і т. ін. Політика (від грец. *πολιτική* – діяльність самоуправління у полісі (місті-державі), «мистецтво управління» державою і суспільством, діяльність з вирішення питань життя суспільства чи певної його частини.

До систем документації політичних структур відносять документацію політичних інституцій держави (законодавчу, сфери державного управління і органів місцевого самоврядування, зовнішньо-політичну, судову) та громадянського суспільства (системи документації політичних партій і суспільно-політичних організацій), що відображають напрям їх діяльності або засади, на яких ця управлінська діяльність стратегічного рівня здійснюється.

Системи документації, що відображають діяльність соціальної сфери акумулюють все, що відбувається в галузі соціальної інфраструктури та діяльність щодо забезпечення

ефективної зайнятості населення із соціального забезпечення та соціального захисту, із забезпечення споживання, форм і способів їх задоволення, охорони здоров'я, освіти, торгівлі та громадського харчування, житлового та комунального господарства, культури і мистецтва, релігій, туризму, спорту та фізичної культури, екологічного захисту громадян.

Документацію соціальної сфери ведуть суб'єкти вищого рівня управління: Міністерство праці та соціальної політики України, Державна служба зайнятості, Державний Фонд сприяння зайнятості та відповідні інспекції, страхові фонди, Головна державна податкова інспекція та державні податкові інспекції за місцем постійного проживання громадян, інститути громадянського суспільства та національної безпеки і оборони; Міністерство охорони здоров'я, Міністерство освіти і науки, Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Держпродспоживслужба, Міністерство культури та інформаційної політики, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, Державний комітет України у справах сім'ї та молоді, Державний комітет України з питань фізичної культури і спорту, Державна туристична адміністрація України та їх підвідомчі локації.

Блок систем документації в господарчій (економічній) сфері поділяється на дві складові: системи документації щодо виробництва товарів і надання послуг у виробничій та невиробничій сфері, які тісно зв'язані між собою системою фінансових та праводілових відносин оскільки відносини власності є правовими відносинами, а держава є центральним елементом політичної системи й може впливати на економічні процеси, контролюючи обсяги фінансових ресурсів в економіці, встановлюючи різні банківські ставки, підтримуючи за допомогою податків одні галузі чи збільшувати навантаження на інші, формувати зовнішню економічну політику, фінансувати наукові дослідження, забезпечувати мінімальний рівень зарплати і пенсій тощо.

До суб'єктів вищого рівня управління в національній економіці, що відповідають за створення, функціонування, в т.ч. уніфікацію видів галузевої документації відносимо міністерства, відомства та їх підрозділи, тобто всі інститути-локації, що входять до господарського комплексу країни.

У *фінансовому блоці* СГД важливою складовою є система *банківської документації* – документації банків, інститутів, кредитних установ і структурних механізмів, що діють у межах єдиного загальнодержавного фінансово-кредитного механізму, а також не менш вагомою – система документації податкової і страхової сфер.

Правовідловий блок систем документації відсвічує сукупність норм та діяльність інститутів й підгалузей права, спрямовану на регулювання певної сфери якісно однорідних суспільних відносин. До правовідлової документації віднесемо документацію основних галузей права (включаючи документацію профільюючих та спеціальних галузей права), документацію нотаріальної, цивільно-реєстраційної, патентної сфер, сфери інтелектуальної власності та пристосовану до інших сфер.

Чинники впливу на формування, організацію, функціонування банківської, нотаріальної та процесуальної систем документації, запропоновані та проаналізовані К. Климовою (Климова, 2021), будемо вважати властивими для всіх СГД, основними з яких є: діяльність інституцій-локацій, що супроводжується створенням відповідної документації; відомче законодавчо-нормативне регулювання роботи з документами (на всіх історичних етапах); характер діловодства в локаціях, що визначає склад, форму, зміст документів та способи їх організації; наукові дослідження (документознавчі, правознавчі та архівознавчі), що направлені на поліпшення нормативної бази документаційних систем, їх класифікацію, проведення експертизи цінності документів, забезпечення збереженості; впровадження ІТ, формування СЕД.

Блоки систем галузевої документації подано на рис.1

БЛОКИ СИСТЕМ ГАЛУЗЕВОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

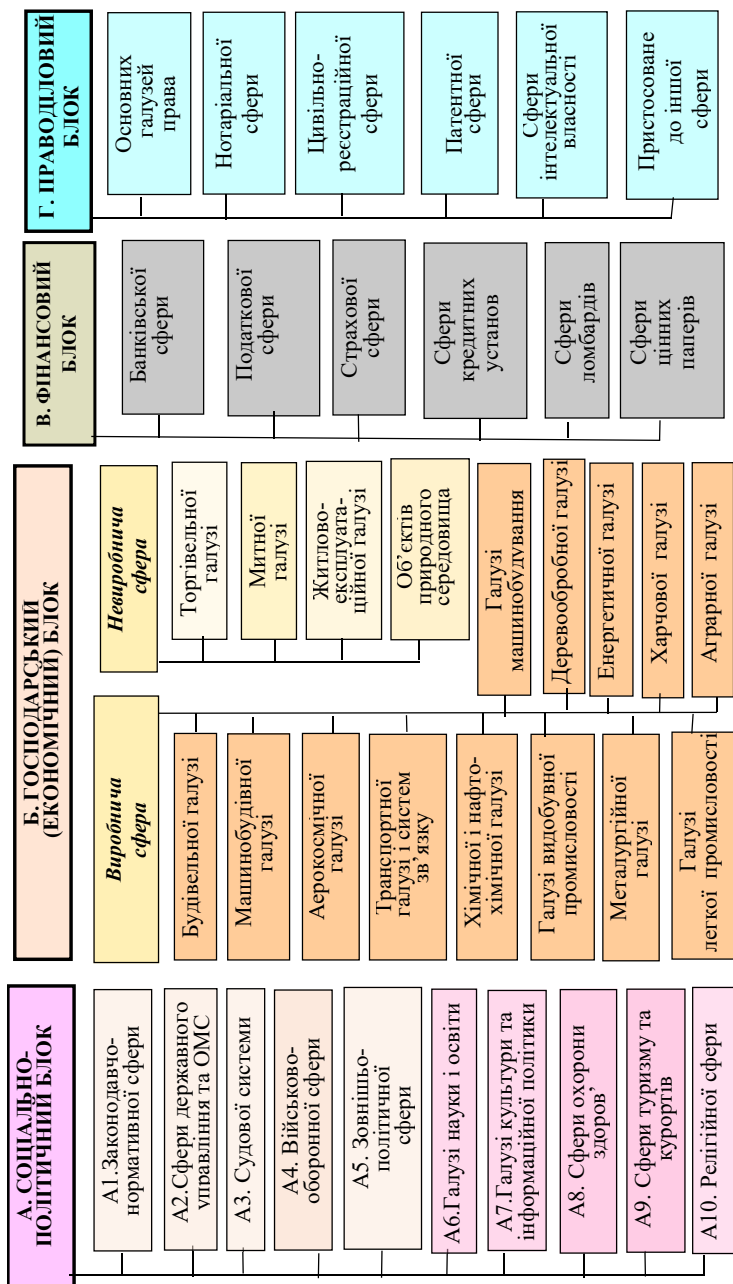

Рис.1 Блоки систем галузевої документації

В кожному з зазначених на рис.1 блоках СГД виділені свої підблоки, які, також, можуть виступати як самостійні системи документації щодо своїх структурних складових в тій чи іншій сфері чи галузі діяльності. У взаємопов'язаних галузях соціальної інфраструктури можуть створюватись міжгалузеві підблоки систем документації, як то: культурно-освітній, рекреаційний, соціально-побутовий, ринковий тощо.

Розглянемо наявні документознавчі розвідки науковців в тій чи іншій галузі й спробуємо поблочно їх систематизувати та проаналізувати, виділивши наявні дослідження СГД.

А. СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ БЛОК СИСТЕМ ГАЛУЗЕВОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Серед наукових досліджень галузевої документації, що належать до соціально-політичного блоку можна виділити документознавчі розвідки в законодавчо-нормативній сфері, сфері державного управління та органів місцевого самоврядування, військово-оборонній, внутрішньо- та зовнішньо-політичній сфері, судовій системі, галузі науки і освіти, галузі культури і мистецтва, сфері охорони здоров'я, сфері туризму, а також в релігійній сфері.

А1. Документознавчі розвідки в законодавчо-нормативній сфері

До документознавчих розвідок в законодавчо-нормативній сфері можна віднести дослідження нормативно-правових актів в комунікаційному середовищі сучасної України. У вузькому значенні під терміном «законодавство» розуміють систему законів України, що формується ВРУ як єдиним органом законодавчої влади. У широкому значенні – систему законів та інших нормативних актів, що приймаються вищими органами виконавчої влади, розвивають, конкретизують відповідні закони і не мають їм суперечити.

До законодавчо-нормативної сфери як базова відноситься документація з базових норм права, в першу чергу з конституційного права. Окрім того, незважаючи на те, що

кожна сфера регулюється певними законами та своєю нормативно-правовою базою, існують законодавчо-нормативні акти, що регулюють окремі сторони життєдіяльності суб'єктів господарювання в установах всіх гілок влади, незалежно від сфери чи галузі їх діяльності, як то документація з охорони праці і навколишнього природного середовища, техніки безпеки, протипожежної та екологічної безпеки, нормативно-правові акти з деяких питань документування управлінської діяльності, ведення архівів, утримання інформаційних систем тощо.

A1.1 Нормативно-правові акти (НПА) в комунікаційному середовищі сучасної України розглянула в своїй роботі *Маріанна Вилегжаніна* (1)*, в якій зазначила, що в зв'язку з наявністю в комунікаційному середовищі великої кількості цих актів необхідно здійснювати їх чітке класифікування, як важливого інструмента забезпечення офіційною правовою інформацією державних і громадських структур, що зрештою сприятиме формуванню єдиного інформаційно-правового простору держави, а також підвищенню рівня правової культури.

Потреба в класифікуванні НПА, на думку дослідниці, зумовлюється: постійним розвитком суспільства, що сприяє появі нових видів актів, у зв'язку з чим варто визначити місце кожного з них в системі правової документації; створенням, реорганізацією чи ліквідацією окремих державних органів і органів місцевого самоврядування (ОМС), компетенцією яких є видання НПА; потребою наукового аналізу документів із ціллю з'ясування відмінності правових норм для елімінації правотворцями їх недоліків; появою нових електронних носіїв інформації, у зв'язку з чим виникає необхідність чіткої їх типологізації.

A1.2 Запитами науково-методичного забезпечення роботи зі службовими документами, їх класифікацією, розробкою

* Тут і далі під номером в круглих дужках розуміємо порядковий номер джерела в табл.1.

нормативів ведення діловодства в Україні багато років професійно займається с.н.с. Олена Загорецька (2), тема дисертаційної роботи якої тісно пов'язана з проблематикою плану НДР Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства (УНДІАСД).

В дослідженні Олени Загорецької дано ґрунтовний аналіз теоретичних засад діловодства, як галузі наукових знань і сфери практичної діяльності, його понятійний апарат. Розглянуто еволюцію засад діловодства, виявлені чинники, що впливають на цей процес, охарактеризовано на прикладі центральних органів виконавчої влади сучасний стан та проблеми організації систем управлінської документації.

Досліджено дієвість, зміст та особливості нормативного і науково-методичного забезпечення ведення діловодства, розкрита роль, місце службової документації в інформаційній інфраструктурі на різних етапах розвитку суспільства, означено основні перспективні шляхи його формування в державі, визначено головні напрями державного регулювання сфери діловодства, підготовки методичних розробок, проведення подальших напрацювань з метою підвищення ефективності роботи з документами.

A2. Документознавчі розвідки в сфері державного управління та ОМС

Державне управління в широкому його розумінні можна подати як сукупність усіх видів внутрішньо-політичної діяльності держави, всіх форм реалізації державної влади в цілому, а у вузькому розумінні як діяльність держави в особі органів виконавчої влади та ОМС, й розглядається як діяльність, спрямована на виконання законів і нормативно-правових актів шляхом різних форм владного впливу на об'єкти управління.

A2.1. Багатосторонньою розвідкою стану документаційного забезпечення роботи органів державної влади та ОМС постає робота *Володимира Савицького* (3), яка містить науково-теоретичні положення, пропозиції та

рекомендації щодо практичної побудови в них систем документації. Об'єктом дослідження є практика роботи органів державної влади та ОМС, пов'язана з документуванням та організацією роботи з документами, а предметом – теоретико-методологічні та організаційно-правові засади їх забезпечення, а також шляхи вдосконалення державного управління й практична реалізація основних засад їх документаційного забезпечення.

В роботі досліджена практика документаційного забезпечення управлінської діяльності, визначено його статус у системі державного управління, окреслені перспективи вдосконалення, проаналізовано понятійно-термінологічний апарат, систематизовано принципи побудови структури; дана оцінка стану нормативно-правового регулювання сфери документного забезпечення; охарактеризовано галузі архівної справи та діловодства.

A2.2. До питань вивчення сучасного стану та перспектив піднесення рівня документаційного забезпечення роботи органів місцевого самоврядування в Україні звернулась в своїй дисертації *Ірина Петрова* (4), що присвячена дослідженню сучасного стану роботи в них з документацією. На базі розвідок архівних джерел, нормативно-методичних документів і наукових публікацій дослідницею встановлено та проаналізовано основні напрями розвитку діловодства та систем документації в ОМС.

Авторкою визначено організаційні засади та технологічні процеси, що стосуються документаційного забезпечення практики роботи ОМС в Україні, окреслено основні перспективні напрями їх розвитку, до яких вона віднесла: упровадження новітніх КТ шляхом запровадження у діловодну практику автоматизованої системи аналізу управлінських документів; посилення контролю за їх виконанням; підвищення якості документування завдяки шаблонам, які зберігаються у пам'яті ПК; використання інформаційних ресурсів, зокрема веб-ресурсів органів державної влади та засобів інтернет.

A2.3. До документознавчих розвідок в сфері державного управління галуззю культури в Україні звернулася в своєму дослідженні **Вікторія Добровольська** (5), в роботі якої комплексно з теоретико-методологічних позицій розглядається стан документознавчої реальності багатоаспектного соціо-комунікаційного простору культури за умов цифровізації та репрезентації нової концепції, її цілісного інформаційно-документаційного забезпечення, що стосується узвичаєної сутності трактування понять *систем документації* та управління ними.

Складником частки інтегрованої комунікаційної системи управління культурою в Україні дослідниця запропонувала системно-комунікаційну модель її СГД, взаємопов'язані елементи якої подані як рівнозначні за ознакою їх необхідності та достатні для відображення реального об'єкта. В науковій роботі дослідниці набули подальшого розвитку питання узагальнення міжнародного досвіду державного регулювання культурної політики і створення цифрового фонду документації культурної спадщини, що свідчить про розвиток цифрового суспільства з застосуванням мережевих технологій, формування інтегрованих ресурсів в мережі Інтернет.

A3. Документознавчі розвідки судової системи

A3.1. Теоретико-методичним засадам комунікаційної складової судочинства, електронному діловодству, в судових органах влади присвячена наукова розвідка **Олени Вдовіної** (6), яка скориставшись комплексом загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, а також соціо-комунікаційним, інформаційним, системним та функціональним підходами, проаналізувала його залежність від змін у судовій системі, що базується на Законі України «Про судоустрій та статус суддів» та інструкціях з діловодства.

Дослідницею встановлено, що на відміну від країн Європейського Союзу та США в Україні, попри прогрес останніх років у судочинстві й судовій системі, зберігається значне відставання у впровадженні електронного

документообігу. Необхідно включення судочинних і діловодних функцій до функціональних характеристик е-діловодства, застосування новітніх ІКТ. Авторкою запропонована стратегія розвитку е-діловодства в судових установах – створення інтегрованої системи е-документообігу, автоматизація колективного створення й використання е-документації в судоустрої.

A4 Документознавчі розвідки у військово-оборонній сфері

A4.1. До документознавчих розвідок у військово-оборонній сфері певною мірою можна віднести наукову роботу *Тетяни Білушак* (7), що стосується дослідження джерел військової справи у Львові другої пол. XIV–XVIII століть. В роботі проаналізована документація перевірок міською та королівською владою стану міських укріплень, забезпечення зброєю та боєприпасами арсеналів, інспекцій та люстрації фортів міста. Плоди перевірок зійшлися в актах ревізій, переліках боєприпасів та військового спорядження міських арсеналів та в інших документах щодо наявності, збереження та догляду за матеріалами озброєння тих часів.

Високий джерелознавчий потенціал поданої документації надав можливість розкрити кількісне співвідношення вогнепальної, стрілецької, холодної зброї і артилерії, стан забезпечення міста порохом на протязі окресленого періоду дослідження. В якості допоміжного джерела дослідження стану військової оборони у Львові другої половини XV–XVIII ст. наведені реєстри збору податків із населення на військові потреби, з зазначеними в них списками городян, пов'язаних із військовою справою.

A5. Документознавчі розвідки в зовнішньо-політичній сфері

A5.1. Документознавчі дослідження, що стосуються зовнішньо-політичної сфери проводились *Юрієм Палехом* спільно з *Валерієм Пристайком* (8) й нашли своє відображення в рекомендованому до видання МОНУ посібнику

«Документування в дипломатичній діяльності», в якому структуровано види дипломатичних документів й запропонована кваліфікаційна схема *систем дипломатичної документації*.

З урахуванням порад, зауважень та міркувань послів, дипломатів і працівників Міністерства закордонних справ України дана характеристика різного роду міжнародних договорів, розкриваються особливості укладання їх окремих видів, деталізовані питання підготовки заключних документів міжнародних переговорів та візитів.

Наведену в дослідженні документацію дипломатичного листування та статусну документація подано як важливий аспект дипломатичної практики, розкрито особливості складання традиційних, а також нестандартизованих дипломатичних офіційних та неофіційних документів: нот, заяв, послань, виступів, приватних листів тощо. Розглядаються питання складання довідково-інформаційної, звітно-облікової документації, а також документи протокольних заходів, особливості складання візових документів.

A5.2. Об'ємний історичний матеріал джерелознавчих розвідок в зовнішньо-політичній сфері розглянув у своїй дисертації *Ферхад Туранли* (9), який на основі вивчення широкого спектра залученої до наукового обігу османсько-турецької архівної *документації*: історіографічних творів, літописів, переписки османських султанів з володарями інших країн тощо, уперше всебічно дослідив інформаційний потенціал, специфіку та значення названої документації в процесі дослідження історії козацько-гетьманської України другої половини XVI – першої чверті XVIII століття.

На основі вивчення османсько-турецької та кримсько-татарської *документації* вперше комплексно проаналізовано значення цих ресурсів для історичних досліджень зазначеного періоду. Методологічні підходи до відбору, систематизації, класифікації османсько-турецьких документів, наукової критики їх оригінальних текстів дозволили заповнити

прогалини джерельної бази історії козацько-гетьманської держави.

Виокремлено і досліджено рукописну османсько-турецьку документацію стосовно постаті гетьмана Богдана Хмельницького як політика, дипломата та ініціатора союзних відносин з Османською імперією й Кримським ханством. Автором систематизовані свідчення про спільні воєнні кампанії українських козаків та кримськотатарського війська, до наукового обігу введено ряд джерел, щодо чорноморських орієнтирів політики гетьмана Івана Мазепи, а також українсько-турецьких взаємин часів гетьмана Пилипа Орлика.

А6. Документознавчі розвідки в сфері науки і освіти.

Поступальний розвиток сфери науки і освіти завжди є запорукою утвердження нації. Сучасні реалії підтверджують той факт, що наука і освіта завжди виступають чи не найпершою сферою, яка зіткнулась з важкими випробами: з одного боку як забезпечити під час війни з рашистами якість життя і здоров'я особистості, з іншого – надати їй можливість отримувати добротну освіту та зрозуміти, в якому напрямі розвивати свої знання.

А6.1. До перших документознавчих *напрацювань в сфері науки* можна віднести історико-типологічний аналіз документальних джерел наукової інформації, розпочатий ще у 80-х роках минулого століття тоді ще доцентом кафедри науково-технічної інформації Київського державного інституту культури **Сергієм Кулешовим** (10). Під документальними джерелами наукової інформації вчений мав на увазі документи, що містять виклад результатів науково-дослідної та дослідно-конструкторської роботи.

У 1995 р. науковець видав монографію «Документальні джерела наукової інформації: поняття, типологія, історія типологічної схеми», а ще через два роки захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук «Типологія наукових документів: історія та сучасний стан».

Одним з результатів проведених досліджень став підготовлений в 2004 р. Українським науково-дослідним інститутом архівної справи та документознавства нормативно-методичний документ – Стандарт «Галузева система науково-технічної інформації з архівної справи та документознавства. Структура та основні напрями функціонування». Прийняття зазначеного нормативного акту зарадило підвищенню якості наукової документації, досконалості виконання науково-дослідних робіт і методичних розробок з документознавства та суміжних галузей знань, сприяло діяльності архівних установ, їх методичному забезпеченні.

А6.2. Дослідженням *навчальної документації закладу вищої освіти (ЗВО)* в інтегрованому інформаційно-комунікаційному просторі присвячена наукова розвідка *Анни Шелестової* (11), в яких авторка аналізує зміст понять «навчальна документація» та «інформаційне середовище вищого навчального закладу» й пропонує перспективну модель («сутність – зв'язок») функціонування навчальної документації закладу за умов впровадження в освітній процес новітніх ІКТ. Виділивши в *системі навчальної документації* навчально-організаційну, програмно-методичну, навчально-методичну, навчаючу (освітню), навчально-дослідну, навчально-допоміжну та навчально-контрольну документації дослідниця розкриває домінуючі документопотоки навчальних документів й прораховує відсоток кожного виду в системі документації сучасного університету.

До особливостей електронної документної комунікації сучасного ЗВО, дослідницею віднесено процеси диджиталізації документопотоків; забезпечення прямого зв'язку між здобувачем освіти й викладачем завдяки впровадженню е-комунікацій не зважаючи на місце їх знаходження на планеті, інтерактивності, інтегрованості та оперативності цих зносин завдяки застосуванню новітніх засобів ІКТ, навчальних додатків, платформ та курсів, які

доступні в будь-який час; зменшення видатків на підтримку комунікаційного процесу, використання веб-сайтів; підвищення ефективності навчального процесу; доступності результатів навчання не тільки для співробітників закладу й студентів, а й суспільства загалом.

А6.3. Розвідкою сукупності теоретичних та організаційних аспектів роботи комунікаційної системи інформаційно-документаційного забезпечення керування закладом вищої освіти в єдності його матеріальної та інформаційної складових займалась **Юлія Якимюк** (12). В опрацюваннях дослідниці вмотивована необхідність переходу від діловодства до комплексної системи документаційного забезпечення управління закладом освіти (КСДЗУ), використання останньої як знаряддя для забезпечення ефективного його розвитку на основі формування єдиного документаційного простору. Систематизовано структурні обмеження, які можуть з'явитись у зв'язку з формуванням КСДЗУ та потребою переходу на е-носії документованої інформації; досліджено особливості документаційної системи закладу вищої освіти, види навчальної документації, складності й тривалості процесу діалектичної взаємодії підсистем формування і поширення документів.

Авторка подала структуру КСДЗУ як цілісну документально-інформаційну систему, що містить свої підсистеми з особливостями формування їх інформаційного ресурсу, урахуванням специфіки діяльності та необхідності забезпечення взаємодії його підрозділів. Значимість результатів дослідження полягає у доведенні теоретичних положень до рівня практичного використання в ЗВО під час створення відповідних КСДЗУ та застосуванні методичних рекомендацій з впровадження уніфікованих стандартних форм документів, пристосованих до е-комунікацій, які забезпечують їх обіг.

А7. Документознавчі напрацювання в галузі культури та інформаційної політики

Культура, як відомо, є самостійною галуззю соціально-культурного будівництва, що включає до себе значну кількість державних та громадських установ, організацій, підприємств та закладів культури. До зазначеної галузі відносяться: театральне, образотворче, музичне, хореографічне, декоративно-прикладне, естрадне, циркове мистецтво; інформаційні, бібліотечні та архівні установи, музеї та будинки культури, концертні організації, телебачення і радіомовлення; кінематографія та поліграфія; служба туризму і курортів.

Опускаємо, що в широкому розумінні культуру можна подати як сукупність ціннісних об'єктів, яка підсумовує результат людської діяльності, тобто маніфестує все те, що зроблено людиною, на відміну від природи.

До документознавчих напрацювань в галузі культури віднесемо наукові розвідки: з класифікації музичних документів; закономірностей функціонування фонодокументів в комунікаційному просторі; застосування архівних фонограм на музичному радіо; організації доступу та використання інформації аудіовізуальних документів; дослідження зібрань образотворчих документів, функціонування системи управлінської документації бібліотек; архівних фондів глобальної інформаційної мережі Інтернет, забезпечення управління документацією в органах управління галузі культури.

А7.1. Питання *музичного документознавства* на науковому рівні були розглянуті в дисертації *Люції Тупчієнко-Кадирової* (13), головною метою якої стало розв'язання теоретичних та практичних документознавчих завдань щодо визначення, описування та класифікації музичних архівних фондів, створення єдиного архівного комплексу спадщини композитора Ю.С. Мейтуса та змісту музичних документів за умов інформатизації. Актуальність теми дослідження зумовлена нерозробленістю питань класифікації музичних документів, їх описування та необхідністю створення і збереження е-ресурсів за умов впровадженням сучасних інформаційних технологій.

В дослідженні Тупчієнко-Кадирової розглянуто ряд теоретичних питань, що стосуються музичного документа (МД): визначено поняття «музичний документ», досліджені його основні різновиди і складники. МД виокремлено як змістовний вектор архівних фондів, охарактеризовані ознаки описування та класифікації, а також розкрита дефініція «музична інформація» (МІ) та інші види інформації, пов'язані із музикою.

МІ, як зазначає дослідниця, – це інформація у формі емоційних музичних образних смислів, що виконується засобами співвідношень музичних звуків у часі та просторі у процесі її виконання й має різні форми існування, а саме: уявно звукова (внутрішній слух людини); звукова з безпосереднім звучанням, як природна (голос людини та звуки природи), так і штучна (за допомогою створених людиною музичних інструментів і/або технічних засобів, зокрема комп'ютерів); записана: запис звучання або нотний запис, що потребують, відповідно, відтворення та виконання.

На думку авторки МД – це запис музичної інформації на матеріальному носіїві у вигляді музичних звуків або графічних знаків у системі нотації, зокрема нотних знаків, для процесів збереження та передавання цієї інформації у часі та просторі. До системи музичної документації вчена відносить усі записи МІ, що існують у формі: звуко- або відеозапису (звуко-зображувальний запис); графічного запису.

А7.2. Розробкою цілісної концепції появи, функціонування та розвитку в світовому комунікаційному просторі фонодокумента цілісно займався *Олег Синєокий* (14), в докторській дисертації якого чітко простежується еволюція, сучасний стан та можливі напрями його трансформацій.

Проведене автором наукове дослідження має важливе соціокультурне і професійне значення, оскільки створює теоретичні підвалини для формування нових принципів функціонування фонодокумента, як засобу комунікації та гаранта збереження звукової культурної спадщини і світової

соціальної пам'яті в цілому, а також його інтеграції в якісно нове комунікаційне середовище. Ключовою метою дисертаційної розвідки стало вирішення проблеми об'єднання відокремлених елементів фонодокументування та інституцій звукозапису в цілісну систему фонодокументної комунікації, розв'язання якої уможливить умови переходу логічного абстрагування на вищий ступінь теоретизації у світлі пізнавальних можливостей ноокомунікології.

Наукова робота О. Синєокого стала першим комплексним дослідженням, в якому на підставі опрацьованих джерел розглянуто як засіб документної комунікації феномен фонодокумента, отримані фундаментальні результати щодо його створення, виробництва, тиражування, розповсюдження, використання і збереження, закладені теоретичні основи *фонографічного документознавства*, означені напрями та розкриті умови інтеграції фонодокументної комунікації до інформаційного цифрового простору.

А7.3. Архівні фонограми на музичному радіо, як *вид сервісних аудійних документів*, досліджував у своїй науковій роботі **Олександр Мазур** (15), в якій висвітлив питання застосування музичних радіофонограм як особливого виду сервісних аудійних документів, що мають специфічні ознаки за видами носіїв, особливостями зафіксованого звукового контенту, специфікою сервісу.

Архівні радіофонограми науковцем подано як особливий кластер комунікаційного простору, розглянуто історичні атрибути, зміст і таланти фонодокументів даного типу, сформульовано основні закономірності формування та принципи класифікації радіо-фонограм. Обґрунтовано засоби відновлювання, реставрації та оцифрування музичних фондових фонограм суб'єктів радіомовлення, досліджено за допомогою яких програмних продуктів проводиться їх оцифрування. Закцентовано той факт, що засадою збереження і захисту *музичної документації* колекцій радіоархівів мусить стати досконала організація системи дублювання даних та їх резервне копіювання.

A7.4. Питанням використання інформації аудіовізуальних документів (АВД) в державних архівах України присвячено дослідження *Тетяни Ємельянової* (16). В роботі дослідниця розкриває особливості АВД, що зумовлюють специфіку та повноту їх відбору на постійне зберігання, дозволяючи визначити доступ та використання в них інформації: а) як додаткових джерел, що фіксують зовнішні прояви суспільних подій; б) як пріоритетних джерел перед документами з паперовою основою в окремих сферах суспільного життя; в) як основних джерел у висвітленні залежності людини від довколишнього осередку та її приватного життя.

До основних форм використання інформації АВД авторка відносить:

а) інформаційне обслуговування користувачів через ознайомлення їх з аудіовізуальною документацією НАФ шляхом перегляду або прослуховування її в читальному залі, приміщеннях, обладнаних технічними засобами; б) ініціативне інформування споживачів про *склад і зміст аудіовізуальної документації* та надання документної інформації за запитами її видів; в) експонування документів або їхніх копій на виставках, інформація про проведення яких подається в періодичній пресі чи на веб-сайті архіву, г) публікаційну діяльність шляхом видання анотованих каталогів кінодокументів, що зберігаються в архівних фондах.

A7.5. Систему образотворчої документації, якими комплектують бібліотечну установу, як унікальну збірку іконічних видань, оригіналів творів вітчизняної та зарубіжної культури, зарисовок, світлин, обстежила *Марина Шатрова* (17). Дослідницею встановлено, що фонди образотворчих документів відділів обслуговування бібліотек документами з мистецтва в змозі задовольнити запити користувачів, які цікавляться живописом, декоративним мистецтвом, театром, архітектурою, скульптурою та кіно.

Документі фонди образотворчих документів мусять бути організовані таким чином, щоб користувач міг ознайомитися з

художньою творчістю, історією мистецтва та друку, з найважливішими аспектами образотворчих видань – художньо-образним відображенням дійсності у конкретних темах та видах мистецтва. До *системи образотворчої документації* віднесено альбоми, книги, брошури, комплекти листівок, репродукцій, зарисовок, каталоги виставок, відеокасети та CD-ROM диски.

Дослідницею з'ясовано, що саме від стану фондів в значній мірі залежить якість та оперативність обслуговування користувачів бібліотечної установи інформацією з образотворчого мистецтва, що є одним із її головних завдань. Встановлено, що робота відділів документів з мистецтва, документознавчі розвідки стану фондів, системи каталогів та картотек із питань образотворчого мистецтва та мистецтвознавства потребують продовження дослідження.

A7.6. Розвідку в сфері документаційного забезпечення управління бібліотекою, тенденції та перспективи його вдосконалення розглянуто в кваліфікаційній науковій праці *Наталії Ковальчук* (18). В роботі комплексно розглянуто запит щодо поліпшення стану документаційного забезпечення управління бібліотечною установою, вмотивована потреба його вирішення за умов глобальної інформатизації та застосування новітніх ІКТ.

За результатами аналізу документації бібліотечної установи дана характеристика основним видам її *управлінської системи документації* за специфічним змістовим і функціональним призначенням, включаючи організаційно-правову, розпорядчу, планово-звітну, бухгалтерсько-облікову, фінансову, договірну, інформаційно-довідкову та кадрову.

Авторкою розроблена концептуальна модель документаційного забезпечення управління бібліотечною установою, до пріоритетних напрямів підвищення ефективності якої віднесено удосконалення нормативно-методичної бази діловодства та цілісного захисту інформаційно-телекомунікаційних систем.

A7.7. Розробленню цілісної системи керування документацією в органах управління галузі культури присвячена наукова робота **Вікторії Добровольської** (19), за мету якого авторкою було визначено дослідження розвитку керування цією системою в сучасному цифровому оточенні.

Доведено, що оскільки система управління документацією виступає складником професійних комунікацій менеджерів культури, взаємодія комунікаційного і системного підходів дозволяє подати управління документацією як складну комунікаційно-орієнтовану систему, спрямовану на вивчення впливу зовнішнього середовища на комунікаційні процеси зазначеної системи. Застосування комплексного підходу, на думку вченої, дозволить органічно поєднати системно-функціональну та системно-комунікаційну моделі управління документацією в галузі культури.

До основних напрямів розвитку *системи керування документацією галузі культури* авторка відносить формування стратегії, яка включає розробку ефективної політики, цілей і нових напрямів розвитку цієї системи, а до обов'язкових елементів її формування – обґрунтування місії, забезпечення впливу останньої на систему управління галуззю, розробку та впровадження набору рішень, що забезпечують ефективну роботу з документацією.

A8. Документознавчі напрацювання в сфері охорони здоров'я.

Головним органом виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики у сфері охорони здоров'я, санітарного та епідемічного благополуччя населення, створення, виробництва, контролю якості та реалізації лікарських засобів і виробів медичного призначення є Міністерство охорони здоров'я.

A8.1. До документознавчих напрацювань в *галузі охорони здоров'я* відноситься наукова робота **Наталії Філіпкової** (20), в якій авторка ґрунтовно проаналізувала теоретичні та практичні аспекти документно-інформаційних ресурсів

медичного призначення. У колі ключових теоретичних проблем медичного документознавства дослідниця розкрила специфіку, властивості та ознаки медичного документа як джерела інформації і засобу комунікації; здійснила класифікаційний аналіз *системи медичної документації*; дала характеристику основних видів медичних документів та документоутворень; проаналізувала структуру і зміст медичних інформаційних потреб суспільства та особистості; визначила особливості документно-інформаційної діяльності в галузі медицини; проаналізувала закономірності і сутнісні значення медичної документної інфраструктури України; зробила комплексний аналіз медичної галузевої системи документальних комунікацій.

Серед прикладних проблем дослідження електронних медичних документів виокремлено організацію створення та руху е-документації галузі; дана регламентація процесів створення, реєстрації, обігу та її зберігання; визначені організаційно-технологічні засади формування галузевих електронних баз даних; проаналізовано управління процесами створення, збереження, розповсюдження і захисту медичних е-документів; досліджено правові аспекти функціонування галузевих систем е-документації.

А9. Документознавчі напрацювання в сфері туризму та курортів.

Органом державної виконавчої влади в галузі туризму і курортів виступає Державна служба туризму і курортів (Держтуризмкурортів).

А9.1. Документознавчі розвідки *в галузі туризму* викладено в праці українського науковця **Анатолія Матвієнка** (21), в якій всебічно досліджено питання документально-інформаційного забезпечення розвитку туристичної галузі в Україні за умов формування інтегрованої інформаційної культури туризму та розвитку інформаційного суспільства.

В роботі дослідник з урахуванням вітчизняного та світового досвіду узагальнив вимоги до сучасних документальних та інформаційних ресурсів управління туристичною сферою, подавши туристичний ресурс країни як складову інформаційної структури українського суспільства в мережі Інтернет. Автором запропонована модель веб-ресурсу з врахуванням *систем медичної документації*, що забезпечують галузь, та можливостей розвинутих інформаційних ресурсів з розширеними комунікаційними можливостями.

A10. Документознавчі напрацювання в релігійній сфері.

Серед документознавчих розвідок в релігійній сфері можна виокремити дослідження як православних релігійних організацій так і церковно-адміністративних органів греко-уніатської церкви.

A10.1. Розробленню теоретичних засад документального супроводу діяльності православних релігійних організацій України, їх удосконаленню за умов глобалізації е-комунікаційного простору присвятила своє дослідження **Юлія Коротецька** (22), в якому встановила особливості напрямів комунікаційної взаємодії релігійних організацій, складові системи документального забезпечення їх релігійної та позакультової діяльності; дослідила перспективи розвитку онлайн-документування функціонування релігійних організацій; визначила ефективні канали онлайн-комунікації, спрямовані на підвищення ефективності релігійних документів у суспільстві.

В роботі з'ясовано, що зазначена документація має специфічні властивості, обумовлені домінуючим ступенем унікальності, сакральності та автономності релігії як духовної сфери суспільного життя. Основні види документів відображають зміст діяльності релігійних закладів, виконання ними соціальних функцій включаючи церковні книги та виписки з них, шлюбні обшуки, сповідальні квитанції, журнали богослужінь, переписні списки священнослужителів та їх

дітей, документи про розкольників тощо. До цінних історичних джерел віднесено метричні книги, до яких записували акти реєстрації цивільного стану віруючих (хрещення, вінчання, відспівування).

A10.2. Джерелознавчому аналізу *документів церковно-адміністративних органів Греко-уніатської церкви* кінця XVIII – початку XIX століть на Правобережній Україні присвячена дисертація **Валентини Лось** (23), яка систематизувала та класифікувала наявну церковну документацію та здійснила спробу визначення її наукової цінності та достовірності.

Як результат класифікування дослідницею розроблена цілісна система церковно-адміністративної документації за ознаками походження, виду, проаналізовано зміст документів, особливо документованій інформації з таких малодосліджених та актуальних питань, як пастирська діяльність церкви, реалізація політики царату на місцях, релігійність населення тощо.

Б. ГОСПОДАРСЬКИЙ БЛОК СИСТЕМ ДОКУМЕНТАЦІЇ

До господарського блоку систем документації віднесено системи галузевої документації, що відображають діяльність галузей виробничої сфери і невиробничої сфери (сфери послуг).

До підблоку систем документації виробничої сфери включено підблок систем документації будівельної, машинобудівної, транспортної галузі та систем зв'язку, аерокосмічної, енергетичної, аграрної, видобувної, металургійної, нафто-хімічної, харчової галузі, галузі виробництва товарів, переробної промисловості, галузі інформаційних технологій тощо, які чекають на своїх дослідників.

До підблоку систем документації невиробничої сфери включаємо: торговельну, митну, житлово-експлуатаційну галузі та сферу, що об'єднує використання в господарських цілях об'єктів природного середовища.

Серед наявних наукових робіт цього блоку можна виділити документознавчі розвідки в промисловості, на транспорті, в торговельній галузі, а також в картографуванні. Склад документації в картографуванні визначається діяльністю Державної служби України з питань, картографії та кадастру, до складу якої входять територіальні органи Держгеокадастру, державних інститутів землеустрою, державні топографо-геодезичні підприємства, ДП «Центр Державного земельного кадастру».

Б1. Документознавчі напрацювання на промисловому підприємстві.

Одним із вдаливих прикладів реалізації соціально-комунікаційного підходу в опрацюванні питань теорії документа для вирішення практичного завдання можна вважати дисертаційне дослідження *В'ячеслава Кудлая* (24), в якому автор подав документаційне забезпечення системи управління якістю (СУЯ) як різновид соціально-комунікаційної діяльності промислового підприємства.

В науковій роботі дослідник чітко обґрунтував результати системного осмислення значущості документації підприємства як основи його СУЯ, проаналізував сучасний стан дослідження теми та її джерельну базу, розробив *класифікаційну схему документації СУЯ підприємства*; розвинув концепцію змісту та структури IP веб-порталу «МК «Азовсталь» як каналу його документно-інформаційної комунікації, аргументував необхідність подальшої наукової розробки проблеми документаційного забезпечення в галузі якості.

Б2. Документознавчі напрацювання в транспортній галузі. Формування системи електронного документообігу (СЕД) в транспортному комплексі країни поцінував в своєму дослідженні *Костянтин Корнійчук* (25). В своїй роботі науковець дослідив структурно-функціональні характеристики документопотоків галузі та стан документообігу в ній.

У науковій роботі автор провів порівняльний аналіз стану впровадження СЕД в різних видах транспортної галузі: система

«АС МЕСПЛАН» на Укрзалізниці, система «E-Freight» на авіатранспорті, система «Єдине вікно» на морському транспорті), на основі чого зауважив пріоритетність розробки інтегрованої мультимодальної СЕД для удосконалення існуючих систем.

Дослідник аргументував потребу формування спільного інформаційного середовища на базі корпоративної СЕД транспортних організацій, відкритого на принципах інтер- або мультимодальних документно-інформаційних комунікацій усіх учасників, охарактеризував головні організаційні блоки формування СЕД у інформаційному середовищі транспортної галузі, серед яких: організаційно-управлінський, документно-діловодний та інформаційно-технологічний блок; запропонував модель розбудови інтегрованої СЕД для всього транспортного комплексу України.

Б3. Документознавчі напрацювання в торговельній галузі. Місце торговельної документації у межах систем та підсистем галузевої документації, зокрема господарського блоку, визначила в своїй науковій роботі *Олена Шевченко* (26), яку присвятила розробленню теоретико-методологічних засад формування системи документаційного забезпечення торговельної галузі України за умов глобалізації сучасного соціо-комунікаційного простору.

У роботі авторкою висвітлено розвиток наукових поглядів на систему документаційного забезпечення торговельної галузі, обґрунтовано методи і методологію дослідження, визначено термінологічні основи предметної сфери. У межах проблеми впорядкування та уніфікації документів дослідницею дана оцінка стану сучасного нормативно-правового забезпечення класифікації торговельної документації, досліджено різновиди торговельних документів. Проаналізовано особливості договірно-контрактних та інших галузевих е-документів у класифікаційних схемах торговельної документації.

Б4. Документознавчі напрацювання в картографуванні.

Комплексне документознавче дослідження картографічних джерел та інформаційних можливостей карт і планів міста Києва XVII–XIX ст. здійснила **Тетяна Люта** (27), яка висвітлила в ньому основні етапи формування системи картографування території міста, дослідила закономірності розвитку цього процесу, представила історіографію та зробила огляд системи фондування, зберігання і використання картографічних пам'яток. Евристичний та археографічний аналіз карт і планів дав можливість авторці освітити закономірності процесу створення цих джерел, його історичні передумови, починаючи з давньоруських часів завдяки візантійській традиції та подальшого розвитку впродовж чотирьохсот років.

Тетяні Лютій вдалось дослідити різновиди *картографічної документації* починаючи від окомірних планів, які мали вигляд малюнків-пейзажів зі змальованими спорудами без яких-то небудь умовних позначень, й до адекватних інструментальних карт міста кінця XIX ст., проаналізувати їх інформаційну базу, що дало можливість виокремити різноманітні процеси розвитку Києва за видами будівель, проектами будовництв, заселенням тощо.

Дослідниця подала інструментальну картографічну зйомку в Україні як київську школу картографування, що була започаткована у Києво-Печерському монастирі початку XVII ст. Завдяки синтезу тогочасних зображень київських планів стала можливою реконструкція цілого ряду містобудівних процесів, дані відповіді на питання історії формування оборонної системи та всі пов'язані з нею зміни у структурі міста.

Б5. Документознавчі напрацювання з ґрунтознавства.

Питання еволюції наукової думки про картографування ґрунтів України підняв в своїй дисертаційній роботі **Олександр Ковтун** (28), яка присвячена проблемі виявлення основних закономірностей і тенденцій формування наукових знань з ґрунтознавства.

Автором сформульовано принципи розвитку цього напрямку науки, розроблена періодизація наукової думки про картографування ґрунту, що включає період накопичення знань про ґрунти, створення перших «ґрунтових» документів за статистичними даними (землекористувачів, землевласників, мандрівників та географів) методами опитування та візуальної оцінки ґрунтів.

Вченим з'ясовано особливості використання *ґрунтознавчої документації*, властивості і географічні межі; науково-природничі підходи у картографуванні ґрунтів; означені питання створення сучасних картограм ґрунтів з використанням засобів аерофотознімання, сучасної космічної навігаційної техніки, останніх досягнень природничих та інших наук.

В. ФІНАНСОВИЙ БЛОК ДОКУМЕНТАЦІЇ

До фінансового підблоку господарської документації включено банківську, страхову системи документації, документацію податкової сфери, кредитних установ, сфери ломбардів та сфери цінних паперів. Найважливішою складовою фінансово-кредитної сфери будь-якої держави є банківська.

В1. Документознавчі напрацювання в банківській сфері. Систему банківської документації, проаналізувала в своєму науковому дослідженні *Катерина Климова* (29), в якому наголосила, що, її склад визначається функціями і специфікою діяльності банківських установ й має потужну законодавчу базу. Встановлено, що важливим сегментом документації є проекти законів щодо фінансової сфери, документи з підготовки і проведення грошової реформи; листування з питань грошової політики, розрахунки масштабу інфляції, документи про виготовлення національної валюти, документи щодо захисту банкнот. Ключовими банківськими операціями, в результаті яких створюється документація, є кредитні, депозитні, розрахунково-касові, інвестиційні, міжбанківські, емісійні.

Нормативні вимоги до створення та організації *системи банківської документації*, зокрема щодо видів, форм, оформлення реквізитів документів, організації роботи та їх зберігання, прийняті постановами НБУ й регламентовані відповідними положеннями, інструкціями, правилами, порядками.

Г. ПРАВОДІЛОВИЙ БЛОК ДОКУМЕНТАЦІЇ

Праводіловий (комплексний) блок систем документації містить: документацію профілюючих галузей права, включаючи адміністративно-правову, цивільну, кримінальну, цивільно-процесуальну і кримінально-процесуальну; документацію спеціальних галузей права (трудова, сімейна, земельна, фінансова); пристосовану до іншої сфери системи документації (господарське, екологічне); системи документації нотаріальної, цивільно-реєстраційної сфер, патентної сфери та сфери інтелектуальної власності.

Г1. Комплексним дослідженням документів як джерела доказів у цивільному судочинстві стала наукова розвідка **Юлії Павлової** (30), в якій розглянуто досвід вживання електронного документу (ЕД) в процесі доказування різноманітних джерел інформації в історичній ретроспективі.

Авторкою з'ясовано історико-правові передумови набуття електронними доказами характеру самостійних джерел, їх правова природа, деталізовано основні поняття, властивості та ознаки, визначено співвідношення електронного доказу із суміжними поняттями, його місце серед інших видів електронних доказів, диференційовано різноманіття е-документів в цивільному судочинстві та подана їх класифікація.

Г2. Потребою визначення поняття бухгалтерського документа як предмета злочину у сфері господарської діяльності враховуючи істотну суспільну небезпеку порушень в цій сфері опікується в науковому дослідженні **Максим Буртовий** (31). В роботі автор дає розширену класифікацію *системи бухгалтерської документації* залежно від походження і змісту документів: первинні облікові, зведені облікові,

реєстри бухгалтерського обліку, фінансова звітність, консолідована та зведена фінансова звітність. За видами недоброякісних бухгалтерських документів виділяє неправильно оформлені документи та документи, що відображають незаконні операції.

Автор наголошує, що незважаючи на те, що в Кримінальному кодексі не зазначається, що бухгалтерські документи можуть бути ознакою складу злочину, за змістом норм, про які йдеться в ньому, за порушення правил бухгалтерського обліку передбачається кримінальна відповідальність. Дослідник доводить, що бухгалтерські документи, не повинні виступати предметами злочинів у сфері господарської діяльності, а відображати економічну діяльність підприємств; діяння з ними мусять бути спрямованими на збереження майна (майнових зобов'язань) або інформації про нього.

ГЗ. Осмисленню нових концептуальних підходів до формування структури і змісту навчального курсу «Юридичне документознавство», аналізу існуючої моделі його викладання, присвячене наукове дослідження *Катерини Климової* (32), в якому авторка, проаналізувавши навчальні програми зазначеного курсу в юридичних університетах прийшла до висновку, що спроба поєднати в його рамках такі дисципліни як діловодство, лінгвістичні основи документознавства та юридичну техніку є невдалою. Правознавча парадигма потребує інших концептуальних підходів до змісту і структури юридичного документознавства.

Вважаємо за необхідне підтримати думку дослідниці в тому, що об'єктом студіювань мають бути не всі офіційні документи/юридичні акти, а лише окремі класи юридичної документації, зокрема, найпотужніша її ланка – закони та нормативно-правові акти, а також нотаріальна та процесуальна документація .

Зведена класифікаційна схема наукових розвідок СГД подана в табл.1.

Таблиця 1.

Класифікаційна схема наукових розвідок систем галузевої документації

№ п/п	Система документації	Авторство, назва дослідження чи джерело
1	2	3
А. СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ БЛОК ДОКУМЕНТАЦІЇ		
А1. Законодавчо-нормативна сфера		
1	А1.1 Нормативно-правова документація	Вилегжанина М. В. Нормативно-правові акти в комунікаційному середовищі сучасної України : автореф. дис. канд. наук із соц. ком. : 27.00.02. Київ, 2011.18 с.
2	А1.2 Нормативна та науково- методична документація	Загорецька О. М. Нормативне та науково-методичне забезпечення організації діловодства в Україні у другій половині ХІХ – на початку ХХІ століття : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.10. Київ, 2005. 16 с.
А2. Сфера державного управління та ОМС		
3	А2.1 Документація органів державної влади та ОМС	Савицький В. В. Документаційне забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування України : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Регіональний ін-т держ. управління Нац. академії держ. управ. при Президентові України. Львів, 2006. 216 с
4	А2.2 Документація органів місцевого самоврядування	Петрова І. О. Документаційне забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Україні : сучасний стан та перспективи розвитку : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.10. Київ, 2008.19 с.
5	А2.3 Документація органів управління культурою	Добровольська В. В. Інформаційно-документаційне забезпечення розвитку соціокомунікаційного простору культури України в епоху цифрового суспільства : дис. ...д-ра. наук із соц. комунікацій : 27.00.02 / Нац. бібліотека України імені В. І. Вернадського. Київ, 2020. 442 с.
А3. Судова сфера		
6	А3.1 Діловодство в судочинстві	Вдовіна О. О. Електронне діловодство як комунікаційна складова судочинства в Україні : автореф. дис. ... канд. наук із соц. ком.: 27.00.02. Київ, 2018. 20 с.
А4. Військово- оборонна сфера		
7	А4.1 Документація військово-оборонної сфери (істор.аспект)	Білушак Т. М. Архівні джерела з військової справи у Львові другої половини ХІV–ХVІІІ ст. : класифікація, функції, інформаційний потенціал : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 27.00.02. Київ, 2015. 20 с.
А5. Зовнішньо-політична сфера		
8	А5.1 Документація зовнішньо-політичної сфери	Палеха Ю. І., Пристайко В. В. Документування у дипломатичній діяльності : навч. посібник. Київ: Ліра- К, 2012. 284 с.
9	А5.2 Документація зовнішньо-політичної сфери (історичний аспект)	Туранли Ферхад Гардашкан Оглу. Козацька доба історії України в османсько-турецьких писемних джерелах (друга пол. ХVІ - перша чверть ХVІІІ ст.) : автореф. дис. ... д-ра іст.наук : 07.00.06. Київ, 2017. 37 с.
А6. Наукова і освітня сфера		
10	А6.1 Наукова документація	Кулешов С. Г. Типологія наукових документів: історія та сучасний стан : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.08. Київ, 1997. 46 с.

Продовження таблиці 1

1	2	3
11	А6.2 Навчальна документація	Шелестова А. М. Навчальна документація в інтегрованому інформаційно- комунікаційному просторі вищого навчального закладу : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.02. Київ, 2011. 20 с.
12	А6.3 Освітня документація	Якимюк Ю. П. Комунікаційна система документаційного забезпечення управління вищим навчальним закладом : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.02. Київ, 2011. 20 с.
А7. Галузь культури і мистецтва		
13	А7.1 Музична документація	Тупчієнко-Кадирова Л. Г. Музичний документ: визначення поняття, класифікація та методика описування (на прикладі творчої спадщини композитора Ю.С. Мейтуса (1903-1997) : автореф. дис. ... канд. наук : 07.00.10. Київ, 2005. 19 с.
14	А7.2 Фонографічна документація	Синєко О. В. Фонодokument у світовому комунікаційному просторі: еволюція, сучасний стан, напрями трансформацій : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.02. Харків, 2016. 36 с.
15	А7.3 Аудіальна документація	Мазур О. Л. Музичні архівні фонди радіокомпаній в умовах цифровізації : дис. ... доктора філософії з інформаційної, бібліотечної та архівної справи : 029 / Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистецтв. Київ, 2021. 225 с.
16	А7.4 Аудіовізуальна документація	Ємельянова Т. О. Аудіовізуальні документи в державних архівах України : організація доступу та використання інформації, що міститься в них (1930–2007 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 27.00.02. Київ, 2010. 18 с.
17	А7.5 Образотворча документація	Шатрова М. Б. Документні ресурси української бібліографії образотворчого мистецтва (1996–2005): склад, зміст, особливості розвитку : автореф. дис. ... канд. наук : 27.00.03. Київ, 2010. 20 с.
18	А7.6 Документація бібліотеч. установи	Ковальчук Н. В. Тенденції та перспективи розвитку документаційного забезпечення управління бібліотекою : дис. ... канд. наук із соц. ком. : 27.00.02. / НБУ. Київ, 2020. 225 с.
19	А7.7 Документація органів управління культурою	Добровольська В. В. Керування документацією в органах управління культурою України: соціально-комунікаційний аспект : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.02 / Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистецтв. Київ, 2012. 196 с.
А8. Сфера охорони здоров'я		
20	А8.1 Медична документація	Філіппова Н. П. Документно-інформаційні ресурси медичної галузі України: теоретичний та прикладний аспекти : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.02. Київ, 2019. 20 с.
А9. Сфери туризму і курортів		
21	А9.1 Документація туристичної галузі	Матвієнко А. Т. Документально-інформаційне забезпечення туристичної галузі в Україні: соціально-комунікаційний аспект : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.02. Київ, 2012. 15 с.

Продовження таблиці 1

1	2	3
	A10. Релігійна сфера	
22	A10.1 Документація православної церкви	Коротецька Ю. Д. Сучасний документальний супровід діяльності православних релігійних організацій України : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.02. Київ, 2019. 19 с.
23	A10.2 Документація греко-уніатської церкви	Лось В. Е. Історія Греко-уніатської церкви на Правобережній Україні кінця XVIII - першої половини XIX ст.: джерелознавчий аспект : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06. Київ, 2007. 19с.
	Б. ГОСПОДАРСЬКИЙ БЛОК ДОКУМЕНТАЦІЇ	
24	Б1. Документація промислового підприємства	Кудлай В. О. Документальне забезпечення системи управління якістю на промисловому підприємстві : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.02. Київ, 2012. 20 с.
25	Б2. Транспортна документація (е-обіг)	Корнійчук К.С. Формування системи електронного документообігу в транспортному комплексі України : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.02. Київ, 2019. 20 с.
26	Б3. Торговельна документація	Шевченко О. В. Система документального забезпечення торговельної галузі України: теоретико-методологічні засади : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.02. Харків, 2016. 39 с
27	Б4. Картографічна документація	Люта Т. Ю. Картографування території Києва та інформаційні можливості карт і планів міста XVII-XIX ст. : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / УНДІАСД. Київ, 2003.183 с
28	Б5. Ґрунтознавча документація	Ковтун О.В. Еволюція наукової думки про картографування ґрунтів України : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.07. Переяслав-Хмельницький, 2008. 20 с.
	В. ФІНАНСОВИЙ БЛОК ДОКУМЕНТАЦІЇ	
29	В1. Банківська документація	Климова К. І. Спеціальні системи та спеціальні види документації: мета і завдання навчальних дисциплін. <i>Інформація та соціальні комунікації сучасного світу: тренди глобалізації</i> . Матеріали Міжнар. круглого столу 12 травня 2021р., Київ, 2021. С.28-31. URL: https:// dut.edu.ua/uploads/ p_1525_41843598.pdf
	Г. ПРАВОДІЛОВИЙ БЛОК ДОКУМЕНТАЦІЇ	
30	Г1. Цивільно-процесуальна документація	Павлова Ю. С. Електронний документ як джерело доказів у цивільному процесі розвитку : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2019. 19 с.
31	Г2. Кримінально-процесуальна документація	Буртовой М. О. Документ як предмет злочинів у сфері господарської діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпро, 2010. 20 с.
32	Г3. Юридичне документознавство	Климова К. І. Юридичне документознавство: поняття, зміст, структура та межі. <i>Термінологія документознавства та суміжних галузей знань</i> : зб. наук. пр. Вип. 9. Київ, 2016. С.75-86. URL: http://dn.dut.edu.ua/course/view.php?id=553

Аналіз поданих в таблиці 1 наукових праць дозволяє встановити, що робіт, безпосередньо присвячених СГД й тих, які створюють підґрунтя для подальшого вивчення видового складу 16 %; робіт, що висвітлюють окремі аспекти, дотичні до формування та функціонування таких систем 54 %; досліджень з детальним розглядом видової класифікації документів в СГД поки що одиниці; частина розглянутих праць (30 %) стосуються інших документознавчих аспектів: діловодство, джерелознавство і т.д.

Висновки: Узагальнивши проведені дослідження, можемо сформулювати такі висновки:

- запропоновані системи галузевої документації відображають діяльність тих чи інших міністерств, державних відомств чи підвідомчих ним організацій (локацій), й можуть складати єдину національну систему управлінської документації, яка необхідна як державі в політичних цілях так і суб'єктам господарювання для їх успішного функціонування та подальшого розвитку;

- кожній з розглянутих систем документації характерні не тільки взаємозв'язок і взаємна обумовленість, але й нерідко взаємопроникнення одна в одну, оскільки всі сфери і галузі, що ними обслуговуються тісно взаємопов'язані і підпорядковані одна одній, мають свої внутрішні механізми практичної життєдіяльності, структуру, особливості розвитку, специфічні зв'язки з іншими сферами;

- склад розглянутих блоків систем галузевої документації охоплює основну різноманітність сфер та галузей діяльності, які можуть бути доповнені новими номіналами, кожна з наведених систем документації має певні сукупності видів документів, можуть містити низку підсистем документації, а деякі з них можуть мати спільні і міжгалузеві системи галузевої документації;

- формування й організація систем галузевої документації зумовлені сукупністю чинників, серед яких структура галузі, її розвиненість, політичні відносини; нерідко об'єднання різних

блоків, систем документації викликано потребами практичної діяльності;

- факторами впливу на формування галузевої документації виступають:

- призначення та особливості діяльності інституцій – локацій створення систем документації; досконалість документального забезпечення управління галуззю, відомче нормативне регулювання роботи з документами; історичні аспекти формування систем; рівень наукових досліджень з удосконалення нормативної бази, класифікування; ступінь впровадження новітніх ІТ.

- аналіз документознавчих розвідок науковців в наведених сферах та галузях, дає можливість оцінити стан розвитку спеціального документознавства і документознавства в цілому й визначає можливість подальших напрацювань в цьому напрямі;

- з метою консолідації зусиль наукового загалу в дослідженні галузових систем документації, розширення поля наукових досліджень з різнобічними аспектами вивчення спеціальних видів документації пропонується доручити науково-методичній раді МОН України зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» узгодження зі спеціалізованими вченими радами ЗВО країни наукових тем з галузевого документознавства, вироблення основних наукових критеріїв вибору та розробки дисертаційних напрацювань за фахом.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Климова К.І. Системи спеціальної документації: чинники впливу на формування та організацію. *Соціум. Документ. Комунікація: зб. наук. праць*. Переяслав- Хмельницький, 2021. Вип. 11. С. 316-347. URL: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2021-11>

2. Климова К.І. Дискусійні питання видової класифікації документації: відображення у структурі та змісті навчальних

дисциплін: *Соціум. Документ. Комунікація*: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2022. Вип. 17. С. 106–124.

3. Кулешов С.Г. Управлінське документознавство: навчальний посібник. Київ, 2003. 62 с.

4. Палеха Ю.І. Шляхи розвитку науки про документ. *Студії з архівної справи та документознавства*. 2010. Том 18. С. 70–76.

5. Петрова І.О., Ткач Ю.В. Становлення та розвиток наукової спеціальності «Документознавство, архівознавство» в Україні. *Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту ім. Володимира Гнатюка. Серія: Історія*. 2015. Вип. 2, ч. 3. С. 69–74.

6. Філіпова Л.Я. Сучасні дисертаційні дослідження зі спеціальності «Документознавство. Архівознавство» в Україні: деякі підсумки // *Вісн. Книжкової палати*. 2014. № 6. С. 49–51.

REFERENCES

1. Klymova, K. I. (2021). Systemy spetsial'noyi dokumentatsiyi: chynnyky vplyvu na formuvannya ta orhanizatsiyu. *Sotsium. [Systems of special documentation: influencing factors on formation and organization]. Society. Document. Communication [Society. Document. Communication]* Ed. 11. P. 316–347. [in Ukrainian].

2. Klymova, K.I. (2022). Dyskusiyni pytannya vydovoyi klasyfikatsiyi dokumentatsiyi: vidobrazhennya u strukturі ta zmisti navchal'nykh dystsyplin [Debatable questions of species classification of documentation: reflection in the structure and content of academic discipline] *Society. Document. Communication [Society. Document. Communication]* Ed. 17. P. 107–124. [in Ukrainian]. Kuleshov S.H (2007).

3. Kuleshov S.H (2003). Upravlins'ke dokumentoznavstvo [Management documentation]: navchal'nyy posibnyk: [study guide]. K. [in Ukrainian].

4. Palekha Y.I. (2010) Shlyakhy rozvytku nauky pro document [Ways of development of the science of the document] *Studiyyi z arkhivnoyi. spravy ta dokumentoznavstva [Archival studies. cases and documentary studies.]* Vol. 18. P. 70–76. [in Ukrainian].

5. Petrova I.O, Tkach Y.U. (2015) Stanovlennya ta rozvytok naukovoyi spetsial'nosti «Dokumentoznavstvo, arkhivoznavstvo» v Ukraini [Formation and development of the scientific specialty «Documentology, archival studies» in Ukraine] *Nauk. zap. Ternop. nats. ped. un-tu im. Volodymyra Hnatyuka. Seriya: Istoriya [Ternop scientific notes National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Series: Histor.]* Vyp. 2, part 3. pp. 69–74. [in Ukrainian].

6. Filipova L. YA. (2014) Suchasni dysertatsiyni doslidzhennya zi spetsial'nosti «Dokumentoznavstvo. Arkhivoznavstvo» v Ukraini: deyaki pidsumky [Modern dissertation studies in the specialty «Documentology. Archival studies» in Ukraine: some results] *Visnyk Knyzhkovoyi palaty [Bulletin of the Book Chamber]* №. 6. P. 49–51. [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Диференціація систем документації відповідно до функцій управління та галузевої його належності дозволяє здійснити поділ систем службової документації на дві основні складові: інфраструктурну та галузеву, які відображають функціонування суб'єкта господарювання як на рівні організації, так і на рівні галузі в інформаційному просторі. Дослідженням зазначених систем документації опікується спеціальне документознавство, місце якого, незважаючи на відмінність концепцій провідних науковців, в структурі науки про документ чітко визначено.

В статті наведено авторський погляд на блокову структуру систем галузевої документації з врахуванням останніх публікацій науковців. Деталізовано призначення тієї чи іншої системи галузевої документації, кількість яких обумовлена кількістю напрямів суспільної діяльності, виникненням нових її напрямів, що супроводжується появою нових видів документації. Запропоновано поділ блоків систем галузевої документації на підблоки, системи та підсистеми документації. На підставі розробленої автором

кваліфікаційної схеми блоків систем галузевої документації здійснено кількісний та якісний аналіз захищених дисертацій документознавчого спрямування на здобуття відповідного наукового ступеня.

З метою консолідації зусиль науковців в напрямі ефективного розвитку галузевого документознавства, раціонального вибору та подальшої розробки дисертаційних тем за фахом, запропонована необхідність впорядкування й активізації процесів підготовки та захисту актуальних дисертацій з систем галузевої документації.

Ключові слова: документознавство, галузь, сфера діяльності, наукова стаття, системи документації.